

وجوب العمل بالسنة وكفر من أنكرها

**Kukanganichisidwa
pakamulisya masengo itendo
ni nyendelo sya mtume
muhammad chanasa cha
mlungu chimsimane mtumejo,
ni ukafili wauli pa mundu
jwakanile kamulichisya
masengo itendo ni nyendelo**

**[ndamo] sya mtume
muhammad-chanasa cha
ambuje mlungu chiwe pa
mtumejo.**

**Kukanganichisidwa pakamulisya masengo
itendo ni nyendelo sya mtume muhammad
chanasa cha mlungu chimsimane mtumejo,
ni ukafili wauli pa mundu jwakanile
kamulichisya masengo itendo ni nyendelo
[ndamo] sya mtume muhammad-chanasa
cha ambuje mlungu chiwe pa mtumejo.**

kulembedwa kwa bukuji:

ABDUL AZIZI BIN ABDILLAH BIN BAAZI
(Ambuje aku mlungu watendele chanasa sheikh
wa)

Mu lina lya mlungu msyene chanasa
chakwendelechela pa yagumbidwa yosope pa
dunia pano, nambo soni chanasa chitakatendele
wandu wakumkulupilila jwelejo lyuwa lya qiyama.

MALOWE GANDANDA

Lumbili losope luwele lwakumlumbila Allah ,
mbuje jwa yagumbidwa yosope yakuoneka ni meso
ni yangaoneka yakwe, nikuti mbesi jambone
jikusawaga pa wandu wakumjogopa mlungu,
utendele ni yambone yakuma kwa mlungu ijaule
kwa kapolo jwakwe nambo soni mtume jwetu
muhammad, juwamtumisye ambuje mlungu kuti
awe chanasa cha mlungu pa yagumbidwa yosope,
nambo soni utendele wakuma kwa mlungu ni
yambone yakwe ijaule kwa wapewasa
wakwe(saw), wakulijiganya wakwe- wandu

wawajigele buku ja mbuje gwawo [Allah] jajili Quran nambo soni nyendelo [itendo ni ndamo] sya mtume muhammad(saw)kwausya kwa makuga ga wandu gagawiche panyuma pa myanjajo-mwakulupichika kwamnope nikusunga mwakusamala chenene ngopolelo sya quran ni nyendele [sunna] sya mtume muhammad (saw), tukuwwenda mlungu kuti awe jwakusengwa ni wandu welewa nikuti wape ikandu yatiyatende myanjajo kuwa wakusengwa ni mlungu,tukuwwenda soni ambuje mlungu kuti mtutende uwe kuwa wakuya nyendele sya mtume (saw)pamo ni wakulijiganya wakwe ukuye wambone, nikututenda uwe kuwa umboni payagumbidwa yakwe mlungu. Pa nyuma pa malowe gelega gawechedwega:

Nditu wandu wachasyome (achiwalimu wakulupichika pa ilimu yawo ya dini) wa ndawi syakala ni ndawi jatuli jino,wakamulene yanti malamusi gagali sawu michiga pa malamusi ga dini ja chisilamu gagali gakuwalanjidwa pakutamilichika kwa malamusigo, nambo soni kusalichisya pakulongosola chenene ikachindu yalamulile nikulekasya mu buku ja ambuje mlungu wakuchimbichika, buku janti mkati mwakwe mwangali yaunami nanta panandi, nambo soni kugumbalisya pakusalichisya yakwilana ni chiganyo cha mtume jwaka mlungu (saw), mtume jwakwe jwawaji ali mkakuwecheta ya mumtwe

mwakwe nakaweje kuti yosope yayaumaga pakamwa pakwe yaji yakuma kwa ambuje mlungu,nambo soni mu ine isajigalidwa kuwa sawu michiga kwakuli kwakuma malamusi ga dini ja chisilamu ni mkamulano wawakamulene achiwalimu-IJIMA'A-(tukusosekwa tuimanye kuti mkamulano ukwambidawu ni mkamulano waukwilana ni yayili mu buku ja mlungu ja Quran nambo soni sunna sya mtume niyawatite kapikane diniji maswaba -wandu wawajigele chijiganyo cha diniji kuma kwa bwana chemtume (saw), nambo tukusosekwa kuimanya soni kuti achiwalimu watindene nganisyo pa ngani jakusa kudalilika nikwitichisidwa kwa malamusi gakuma mu michiga jine sawu wakolanjidwa kuti "QIYAS", Gulu jachiwalimu wajinji watite kuti "QIYAS" liwele limo mu michiga jakujigalako malamusi ga dini naga ikachindu yosope yakusosekwa kuti lilamusili likamule masengo ipatikene, soni maumboni gakusa wele mchiga wakutolela malamusi mu diniwu gapali gamajinjipe nambo soni gakumanyika gangalajila kugakolanga.

**MICHIGA JA MALAMUSI
JAJIKUSAWALANJIDWAGA
PAKUTAMILIKASYA MALAMUSI MU DINI
MCHIGA WA NDANDA: BUKU JA MLUNGU
JAKUCHIMBICHKA(QURAN).**

Sano mchiga wa ndanda kwakuli kwakuma malamusi ga dini: ni buku ja mlungu jakuchimbichika, nditu ambuje mlungu atusalichisye mu malo gakulekangana mu buku jeleji yakusana kukanganichisidwa kwakuya malamusi gakupatikana buku jeleji nikujikamulisya mnopo buku jeleji nambo soni kuwambala yawalekasisye mlungu mu buku jeleji pakututendela malile gakuti tukasitugapunda.

Mlungu (Allah) jwapenani wawechete kuti:

﴿وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مَبْرُوكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

(Nditu buku aji "Quran" jajili buku jakuchimbichika twajitulwisye(kwa jenu manja) mwamukupatikana ngani ni malamusi gambone, myoyo jenu manja m'weje wakumjogopa mlungu pakupanganya malamusi gakwe nikuwambala ya mlekasisye nampanjipa mlungu nikumtendela chanasa)

soni mlungu(Allah) jwapenani wawechete kuti:

﴿قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ
قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ
وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

(Nditu jawomanganya-ayuda na kilisitu-awwichilile mtume jwetu-Muhammad (saw) jwakuwa ali mkulongosola ikachindu yayijinji yamwaji jenu manja-ayuda na kilisitu mli mkuisisa kuuma mu malamusi gawampele mlungu mabukutor ni baibulo- gawamtuluchisye kupitila mwachimitume wenu, nakuwaga ali mkuleka ine yamwasisagayo ngamtagulila nantamuno kuti aimanyi induyo, nditu awwichilile mtume(saw) jenu manja ni lilanguka lyakuuma kwa Mlungu(Allah) nambo soni awiche ni buku jajikusalichisya kalikose chenene jakuti kupitila mu buku jelejo Mlungu akumjongola jwakukuya malamusi pakupanganya yawalamulile nikuleka yawakanyisye kulitala litikawikasye ku utendele wa mlungu,nambo soni kwakoposya ni buku jeleji kuchipi chakupopela yakusema ni ukafili kwajausya ku lilanguka lyakupopela mlungu jumope nikuyaga malamusi gakwe yosopeyi mu lisosa lyakwe Mlungujo, nikwajongolela wandu wakukuya malamusi gakwewo ku litala lyakongoka(Chisilamu).

Allah jwapenani wawechele kuti:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾

(Nditu wandu wakanile kujikanila buku ja Quran panyuma pakwawichila myanjajo kupitila kwa mtume(saw), nditu buku jeleji jiwele

jakuchimbichika jangam'bichilaga unami pasogolo
pakwe namuno panyuma pakwe jatulwiche kuuma
kwa mlungu(Allah)jwali jwa lunda mnope nambo
soni jwakulambililidwa ni yagumbidwa yosope)

Mlungu(Allah) jwapenani wawechete kuti:

﴿وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ﴾

(Soni buku jeleji jitumisidwe kwaune
mtume(saw) kuti namteteje najo
myajenu(walabu-quraysh) ni wandu waliose
wawasimene yakusa buku jeleji mu wankanawa
walabu)

Mlungu (Allah) wawechete kuti:

﴿هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذِرُوا بِهِ﴾

(Nditu buku jeleji ja Quran jiwele utenga
waukuja kwa wandu osope nikuti ateteledwe
yakogoya kwakunyosya malamusi gamu quran
pakamulisya masengo buku jeleji)

Pana ma ayah gamajinji gakwete ngopolelo sya
yatukolasileyinambo soni ma hadith gapali
gamajinji gakuona gakuuma kwa mtume (saw)
gakulamulila kuti tukamulisye mnope quran nikuti
mundu jwakukamulisya mnope quran akusawaga
ali pachongoko , nikuti jwampaka atame
ngakamulisya buku jeleji akusawa
pakusokonechela. Mtume(saw) wawechete pa Hajji
jiwalangene ni asilamu mkati mwakwemo pa utuba
uwatesile pa hajj jeleji:

(إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضَلُّوا إِنْ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابَ اللَّهِ)

(Nditu namlechele sikati jenu buku janti nganiwwa msokonechele naga mli mjikamulisye mnope jajili buku jakwe Quran)

Hadith jajikolanjidwe sampano mwinanimu jikusimanikwa mu buku ja imaam lina lyakwe Muslim

Nambo soni mu buku ja Muslim pejo mwana hadith jakututagulila jumo jwa wakulijinya wamtume(saw) wali Zaid Bin Arqam- Mlungu asangalale nawo -watite mtume (saw)wawechete kuti:

« إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ وَتَمَسَّكُوا بِهِ »

"Nditu une ngumlechela jawomanganya (asilamu) ikachindu yekulungwa iwili, chandanda ni buku ja mlungu -Quran - mwamukupatikana chongoko nambo soni lilanguka, ningumlamulila yakamulichisya masengo malamusi gakwe nambo soni mkamulisyeje mnope buku jeleji"

Ni mtume (saw) walimbikenye yakujikamulisya masengo buku jeleji niwasalichisye kuti mwana yambone yejinji naga munda akujikuya quran malamusi gakwe kaneko niwatite:

«وَأَهْلُ بَيْتِي أَذْكُرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي أَذْكُرْكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي»

"Nambo soni ngumlamulila nikumchisya yakumkuya mlungu pakwatendela yambone wakwiwasa wangu,ngumlamulila nikumchisya

yakumkuya mlungu pakwatendela wakwiwasa wangu yambone"

Mu malowe gane pakujitambasula Quran:

هو حبل الله من تمسك به كان على الهدى ومن تركه كان على الضلال.

Quran jiwele lukonji lwa mlungu lwakulimbangana, nikwa mundu jwampaka ajikamulisye mnope akusawa pa chongoko, kwa mundu jwampaka ajileche quran ningakuyaga malamusi akusawa asokonechele

Soni pana ma hadith gamajinji gakuwecheta yakusa ngopolelo syelesi (yakuchisidwa kwakamulisya masengo Quran), chimosimosi pakujigalila mkamulano wachiwalimu wakudalilika pa ilimu namnbo soni chikulupi chawo kuumilaga katema ka wakulijiganya wamtume(maswahaba-Allah asangalale nawo osope-ni wandu wawawiche panyuma pa maswahaba-Mlungu watendele chanasa osopewo, wawakamulene yakukanganichisidwa pakujikamulisya buku ja mlungu nikujigalaga malamusi pachine chilichose kuuma ku bukujo, nambo soni kukamulisya masengo bukuji patindene wandu kuwa chakwajilanya pamo ni sunna (iwecheto, itendo,ndamo syakwe)- yayili yakwanila pakuwambala kuleuya pakolanga ma umboni gagapali pa ngani jeleji.

**MCHIGA WAWILI: IKANDU ISIMICHISICHE
KUTI ILI MU NYENDELE SYA MTUME(saw),**

MASWAHABA NI WANDU WAWAWICHE PANYUMA PAWO MU WANDU WASYOME NI WANA CHIKULUPI CHAKWANILA

Sano mchiga wawili mu michiga jitatu mukusaumaga malamusi gachisilamu mu ikandu yawakamulene achasyome kuti nikwakujigalila malamusi ga dini ni: ikachindu yakusimichisidwa ni maumboni mu nyendele sya mtume-saw- nambo soni maswahaba gakwe _Allah asangalasidwe nawo osopewo , ni wandu wawawiche panyuma pa maswahaba(RA)mu wandu wakudalilika pa isyomo nambo soni chikulupi chawo: akusakulupilila ya mchiga wele nakusakamulichisya masengo soni pakuwichila umboni mu dini nikwajiganyaga wandu osope wachisilamu. Achiwalimuwa walembile mabuku gamajinji pa ngani jakusa nyendele sya mtume wauli mchiga wawili pa michiga ja malamusi mchisilamu, yele wailongoswele chenene mu mabuku gagali michiga ja malamusi ga fiqhi ni malamusi gakusana ma hadith, soni maumboni gakusa ikachindu ikusalidwayi gamajinjipe gangawalanjika, mu maumboni gane ni yaikupatikana mu buku jakuchimbichika ja Mlungu jajikulamulila yakuya mtume nikumpikanila malamusi gakwe, malamusi gele gakuja kwa wandu wa ndawi jakwe maswahaba niwawiche panyuma pa maswahaba ligongo mtume (saw)aweke mtume juwatumisye

kwa wandu osope, nikuti wandu osope alamulidwe yakuya malamusi ga mtume (saw)nikupikanila yakutulamilila kuwichila lyuwa lya Qiyama, nikuti soni mtumejo (saw) awele nkugopolela ni nkulongosola mu mulamusi gamkanaga tambasula mu Quran , yaikulongoledwa ni mtume (saw) niyakuwecheta yakwe, itendo yakwe, ni ikachindu yawatesile maswahaba mtume ali papopo nikuijitichisya ngalekasya,pakawe pangali sunna nikuti asilamu mkanamanyilila chiwelengelo cha ma rakat gakusosekwa kuswali ni kaswali kakwe , yayili yakanganichisidwa kuipanganya pa swala, soni mkanamanyilila kulongosola ya malamusi gakusa kutawa (kanga kwa mwesi wa namasani kapena kutawa kwamkanikuwa kwakanganichisidwa), malamusi gakusana kupeleka zakat, malamusi gakusana kutenda haji, malamusi gakuputa ngondo litala lya mlungu(Jihad),kulamulilana kupanganya yambone nikulekasyana yachabe,nambo soni asilamu mkanamanyilila kulongosola ya malamusi gakuwecheta yakusana yakutendekwa sikati ja wandu sawu maulombela, bisinesi,ikachindu yawalekasisye mlungu, ya ilagasyo yawalamulile mlungu kuti mundu apedwe naga atesile chimo mu ikandu yawalekasisye mlungu, mu ikandu ine yayiwiche mu buku ja quran mu yakusa kulamulidwa yakumkuya mtume(saw) ni yayikusimanikwa mu surat al imraan:

﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

(Soni munkuyeje mlungu ni mtume (saw)pa malamusi galamulile kuti mtendeledwe chanasa) {Al Imran: 132}.

Nambo soni mlungu jwapenani awechete mu Surat Al Nisa:59.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

(Ee! jenumanja wamkulupilile munkuye mlungu ni mtume pakutenda yamlamulile nikuwambala yamlekasisye nambo soni mwakuyeje achimlongola wenu pa ichindu yakumlamulila yayikamulana ni malamusi ga mlungu, sano naga mtindene pakandu kalikose kanga pa dini kanga kajendesye kaichindu wwujile ku buku ja mlungu Quran nambo soni sunna sya mtume kuti mkapatemo lilamusi pa ichindu yimtindene sikati jenuyo naga jenumyanja mkusakulupilila mwa mlungu ni mtima osope nambo soni kulupilila ya lyuwa lya Qiyama, kuwujila ku buku ja mlungu ni sunna jamtume pa ndawi jantindene pa ichindu ya dini ni iliyose yele yana mbesi jambone)

Mlungu wawechete soni mu Surat Al Nisa: 80

﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا﴾

(Mundu jumpaka amkuye nikumpikanila mtume Muhammad -chanasa ni mtendele wa mlungu yiwe pa mtumejo- nditu jwele mundujo

yakuona yakwe tawe amkuisye mlungu (ligongo mlungujo nijuwamtumisye mtumejo),sano kwa mundu jumpaka amnyosye mwee mtume pa malamusi gamkwalamulila nikwalekasyaga yakusakala,mwaleche mkasimwagalauchila ligongo lyanti uwe nganitungumisya kuwa wakulolela nikuwalanjiswa itendo yawo)

Ikomboleche chinauli kumkuya mtume nikuwujila ku buku ja mlungu nambo soni nyendele sya mtume ndawi jatindene wandu pakane kalikose,naga nyendele-sunna- sya mtumesyo ngaikuwajilana kuwa umboni pa dini kapena naga sunnajo nijiwa kuti jalembedwe nikusunjidwa chenene. Naga uwechete sawu welewu uli wanti uwe myoyo , nikuti mlungu walanjile achikapolo kuchindu chanti ngachikupatikana wauli mbesi jaulewi nambo soni ukafili wekulungwa kumkanila mlungu nikumganichisya yachabe mlungu

Mlungu soni wawechete mu Surat Al Nahl: 44

﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾

(Soni tumtumichisye mwee mtume (sunna) nichakulinga chanti mwasalichisye wandu nikwatagulila chenene ikachindu itulusidwe kwamyanjajo mu buku ja Quran ni magongo ganti myanjajo awe wandu wakamulisya masengo lunda lyawo nikuchetelelaga ya buku ja Quranjo)

Mlungu wawechete soni mu Surat Al Nahl;64:

﴿وَمَا أُنزِلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

(Uwe nganitugamba kumtumichisya buku ja Quran, nakaweje kuti twatumisye nimagongo ganti mwatagulileje wandu nikwasalichisya ikachindu yatindene nganisyo wanduwo mu ichindu ya dini,kumpa mmwe wele usuluwo chelecho chiwele chongoko nambo soni chanasa cha ambuje mlungu pa wandu wakulupilila)

Ikomboleche chinauli kuti mlungu jwakuchimbichika ampe usulu mtume (saw) wakutambasula buku ja Quran jajitumisidwe kwa wanduwo(asilamu) kutendaga kuti sunnajo ngajikupatikana sikati ja wandu nambo soni nganiuwa umboni wakwanila wa dini?

Chilandandanyo cha yele ni malowe ga mlungu mu Surat Al Nur: 54

﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾

Msale! m'mwee mtume kwasalila wanduwo (asilamu) kuti: munkuye nikumpikanila mlungu ni mtume -saw- mu ikachindu yakumlamulila nikumlekasya, nambo naga mli mkanila ningakuya malamusi ga mlungu ni mtume payakumlamulila kuti yyipanganye nikumlekasya kuti mkaipanganya, m'manyilile kuti mtumejpo wana masengo gawapedwile ni mlungu wauli utenga wakuuma kwa mlungu nikuti auwikasye kwa

wandu pakamulisya masengo malowe nambo soni itendo , nombe jenumyanja mkwete mlungu yawamchisisye kuti yyipanganyeje pakwitichisya yayiwiche kuuma kwa mlungu kupitila mwa chimitume'

Mrungu soni wawechete mu Sura jijiji kuti:

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

(Ni mjimeje kuswali nambo soni mtoleje nikupeleka Zakat kuumila mu ipanje yenu , nambo soni mkuyeje malamusi ga mtume nampanjipa nikutendeledwa chanasa ni mlungu)

Mrungu wawechete mu suratu Al A'ARAF: 158

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمَّا بِلِلَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبَعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

(Msale! m'mwee mtume kwasalila achina wanduwo kuti nditu une mbele mtume jwa mlungu jundumisidwe kwa jenumyanja osopewene ni mlungu jwali msyene jwa kalikose kali ku maunde nambo soni pasi petaka, pangali mlungu jwakupopeledwa kusyesyene nakaweje mlungu (Allah) jikape jwakusapelekaga umi ni chiwa kwa wandu, myoo munkulupilile mlungu , mtume jwakwe jwawaji jwangakombola kulemba nikuwalanga mkanapedwe utume, mtume jwakwe ajo jwakukulupilila mwa mlungu ni utenga wakuuma kwa mlungujo,myoyo mumkuyeje

malamusi gakwe kuti jenumyanja wwee wakongoka)

Mu ma ayah gali mwinaniga, uwele umboni wakuonechela waukusalichisya kuti chongoko nambo soni chanasa ili pakumkuya mtume(saw), nambi ikomboleche china uli mundu kuwa jwakongoka kutendaga kuti ngakukamulisya masengo sunna(nyendele) sya mtume -saw- kapena kuwecheta malowe ganti nyendele sya mtume nganiyiwa mwa umboni wambone kapena ngawa wakudalilika

Mlungu wawechete mu Surat Al Nur: 63

﴿فَالْيَحْذَرُ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

(Asamale wandu wakutindanaga ni lilamusi lya mtume -saw- ligongo mitima jawo jikwete kusokonechela nikusyuka wandu wakanila kapena kwasimana ilagasyo kuuma kwa mlungu ligongo lyakunyochesya lilamusi lya mtume)

Mlungu wawechete mu surat Al Hashir: 7

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾

(Malamusi gaumile kwa mtume(saw)mgajigale nikugakamulisya masengo, yamlekasisye soni mtumejo yyileche kapena yyiwambale)

Pana ma ayah gamajinji gakwete ngopolelo syelesi gosope gakulosya yakukanganichisidwa pakumkuya mtume chanasa cha mlungu ni mtendele iwe pa mtumejo - kukuya ikachindu yayawiche ni mtume -saw- sawu igatite maumboni

kasalichisye yakusana kanganichisidwa kujikuya Quran nikujikamulisya mnope nambo soni kuya malamusi nikuwambala yawakanyisye-michiga jiwili jeleji kwakuli kwakuumila malamusi ga dini iwele yakwendela pamo yangalekangana- ni kwa mundu jumpaka akane mchiga wamalamusi mu michiga jiwiliji nikuti akanile soni malamusi gakuuma mu mchiga wamalamusi winewo nikuti asokonechele nambo soni kopoka mu chipagala cha chisilamu pakujigalila mkamulano wachiwalimu nambo soni wandu wa chikulupililo chakwanila

Gane mwa ma hadith gagawiche kuuma kwa mtume nigakusana yakuchisidwa kwakunkuya mtume- SAW-:

Nditu ma hadith gakuuma kwa mtume -saw- pa lilamusi lyakusana nikuchisidwa kwakunkuya mtume nikuya yosope yawawiche nayo nikuitenda kuwa haram -yakulekasidwa kuwa yakulekasidwa - yeleyi yakusosekwa kumtagulila jwalijose mu ndawi jali jwelejo nambo soni kwa watachiwika pa nyuma pa jamyanjawo kuwichila usiku wa lyuwa lya Qiyama - gane mwa ma hadith gantundu welewu mpela gagakupatikana mu itabu ya Bukhari ni muslim gakulongosola abi huraira mlungu asangalale nawo, kuti mtenga jwa Allah - saw-jwawechete kuti:

«مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ»

Mundu jumpaka anguye une payangulamula jwele nditu yakuona yakwe niyanti akuisye malamusi ga achipinga , sano kwa mundu jwanyosisye ingulamule une nditu jwele anyosisye mlungu

Soni mu buku ja imaam Bukhari -Allah watendele chanasa sheikhwa -mwana hadith jawawechete mtume -saw- kuti

«كَلَّ أَمْتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَأْبَى قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى»

Wandu osope wa gulu jangu takajinjile ku mbepo kuleka watakane kujakwinjila ku mbepoko niyawechedwe kwa mtume mwakuusya kuti wani wampaka akane yakuja kwinjila kumbepo mtume watite jumpaka anguye une malamusi ganawiche nago kuuma kwa mlungu takajinjile ku mtendele nambo soni jumpaka anyosye yanawiche nayo ninganguyaga une jwele nijwakanile kwinjila ku mtendele

Hadith jikuuma kwa chiwalimu awa Ahmad Abu Daud ni Al Hakim jajikwete -hadithjo -mlundende wambone pakumila kwa Miqdaad mwanache Adiyi Karbi jwakuti jwelejo wampikene mtume -saw- ali mkuwecheta kuti

«أَلَا إِنِّي أَوْثَيْتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلَا يُوشِكُ رَجُلٌ شَيْعَانٌ عَلَى أُرَيْكَتِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحْلَوْهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرَّمُوهُ»

Mmanyilile kuti nditu une mbedwile buku -Quran- nambo soni sunna jajili jakulandana ni Quranjo ligongo yosopeyo uwele utenga wakuuma kwa

mlungu ni mmanyilile soni kuti jiwandichile ndawi jitachipatikana mundu jwanti ajikwite natemi pa chitengu chakwe cha ndalema nikuwechetaga kwajenumanja malowe ganti buku jakamulisya masengo ni Quranpe-sunna iyayi- ikachindu yayyisimene mu Quranmo yayili yakundisidwa nombe jenumyanja yyitende kuwa yakundisidwa niyayyisimene kuti mlungu aitesile kuwa yakulekasidwa nombe jenumyanja yyitende kuwa yakulekasidwa

Hadith jaumile kwa Abu Daud, ni Ibn Maajah ni mlundunde welondeche: kupitila kwa mwanache jwa Abi Raafi'i nombe wapikene kuuma kwa baba wawo nombe baba wawo wapikene kwa mtume (saw) juwawechete kuti:

«لَا أَلْفَيْنَ أَحَدَكُمْ مُتَكِنًا عَلَى أَرِيكْتِهِ يَأْتِيهِ الْأَمْرُ مِنْ أَمْرِي مِمَّا أَمَرْتُ بِهِ أَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ فَيَقُولُ لَا نَدْرِي، مَا وَجَدْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ اتَّبَعْنَاهُ»

Ngasinamsimana jumo mwa jenumyanja ali chitamile asamile chitengu chakwe nijimsimene ngani jakuuma mu nyendele syangu mu ichindu indamulidwe kapena kulekasidwa ni ambuje mlungu ni mundu jwelejo nikuwecheta kuti ngatukumanyilila yanti pana malamusi gane gakuuma mu nyendele (sunna)sya mtume, yatusimene malamusi gakwe mu buku ja mlngu(Quran) uwe tukuyeje yele peyo(yamu quranpe mu sunna iyai)

Hadith jikuuma kwa Al Hasan bin Jabir juwawechete kuti nampikene Al Miqdaad bin Ma'ad karbi- Allah asangalasidwe nawo Miqdaadwo - ali mkuwecheta kuti:

حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَوْمَ خَيْبَرَ أَشْيَاءَ ثَم قَالَ «يُوشِكُ أَحَدُكُمْ أَنْ يُكَذِّبَنِي وَهُوَ مُتَكَيٍّ يُحَدِّثُ بِحَدِيثِي فَيَقُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ كِتَابُ اللَّهِ فَمَا وَجَدْنَا فِيهِ مِنْ حَلَالٍ اسْتَخْلَأْنَاهُ وَمَا وَجَدْنَا فِيهِ مِنْ حَرَامٍ حَرَّمْنَاهُ إِلَّا إِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ مِنْهُلُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ»

Mtume jwa mlungu -chanasa cha mlungu ni mtendele wakwe uwe pa mtumejo- lyuwa lya ngondo jajatendekwele ku Khaibara, walekasisye ikachindu kaneko niwawechete kuti:<jiwandichile ndawi janti jumo mwa jenumyanja tachisisyaga une paichindu yambiche nayo kuuma kwa mlungu,tachiwaga atemi pa chitengu chakwe nikusalilidwaga ya ngani jakusa une, nitachiwaga ali mkuwecheta kuti sikati jetu pana buku ja mlungu(quran) ni mu ikandu yatupatile malamusi gakwe mu buku jele yakusana yakundisye mlungu nowe chituitendaga kuwa yakundisidwa, yatuismene kuti malamusi gakwe ga ikandu yele mlungu alekasisye nombewe chituitendaga kuwa yelekasidwe, sano mmanyilile kuti nditu yalekasisye mtume(saw)kupitila mu nyendele(sunna)jakwe ili sawu yalekasisye mlungu mu buku jakwe ja Quran>>

Hadith jeleji wajipochele Al Hakim, Al Tirmidhi,Ibn Maajah ni mlundunde welondeche.

Nditu pana ma hadith gamajinji ga mtume -Allah ampe utendele nikumtendela chanasa mtumejo-gagakusala kuti mtume(saw)waji ali mkwalamula wakulijiganya wakwe mu ndawi syosyope siwapelekaga utenga wa mlungu kuti utenga wapikenewo nombe nawo akasalile wandu wamkanasimanikwa pa ndawi jiwawechetaga mtumejo niwasalilaga kuti:

«رَبِّ مَبْلَغٍ أَوْ عَى مِنْ سَامِعٍ»

<<Kombolecheka kuti mundu jwakusalilidwa yakusa une ni mundu jwine kuwa jwakupikanichisya yangusala kupunda mundu jwapikene kuuma kwaune>>

Mu yakuwecheta ine ya mtume (saw)pangani jakusa kwamanyisya wane ya nyendele sya mtume(saw) niyayikusimanikwa mu mabuku gama Imaam gawili Bukhar ni Muslim-Allah watendele chanasa achiwalimu welewa-mwakuti mtume (saw)wawechete mu mabuku gelego pa ndawi jiwawechetaga ni wandu pa Hajj jisamanyika kuti Hajja jakulangana(ligongo pa Hajj jeleji mtume(saw) walangene nasilamu pamagongo nganti mtumejo wawile panyuma pakutama mowa ga mnono chiujiile ku Hajj),lyaji lisiku lya Arafa nambo soni lisiku lyakusinga inyama wawechetene soni niwandu mowa gawili gelega niwatite pakwasalila wanduwo:

«فَلْيَبْلُغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ قَرِيبًا مِنْ يَبْلُغُهُ أَوْ عَى لَهُ مِمَّنْ سَمِعَهُ»

<<Mundu jwapali pepano ajigale utenga wapikenewu nakasalile wamkanawa apano ,ligongo ikusakomboleka mundu jwakusalilidwa kuwa jwakupikanichisya kupunda jwakusalajo kwasalila wanewo>>

Ikawe kuti nyendele (sunna) sya mtume (saw) nganiuwa umboni wakwanila kwa mundu jwapikene kwa mtumeko (maswahaba) nambo soni isyasimene nyendele sya mtume pakupikana kuuma kwa wane, ikawe kuti nyendele (sunna) sya mtume (saw) nganiyiwa yakupelenganya mpaka lyuwa lya Qiyama (lyakumalisya) ni mtume mkaniwalamula maswahaba (wakuijiganya wakwe) kuti ajijendelekasye sunna jakwejo kwa wandu wane,pa ligongo lyanti mtume (saw) walamulile wakwendelesya nyendele syakwe nikuti welewo nditu ukwanile kuwa sawu umboni wa nyendele sya mtume pakujigalako malamusi ga dini kwa wandu wawapikene kuma kwa mtume (saw) nambo soni kwa wandu wanti sunnaji jasimene kuuma kwa maswahaba pakupitila mu mlundunde wambone wakudalilika

Nditu wakulijiganya(maswahaba) wa mtume(saw) wasamele nyendele(sunna)sya mtume(saw)kutandila yakuwecheta yakwe, itendo yakwe, niwaiwichisye kwa wandu wawawiche panyuma pawo wakusamanyika kuti ma (Taabi'ina) kaneko nombe nawo ma Taabi'ina waiwichisye kwa wandu wawawiche panyuma

pawo, iyoyo soni ni yawatesile achiwalimu wakulupichika pa majiganyo gawo pakwiganyana nyendele sya mtume(saw) gulu jine panyuma pa gulu jijakwe , ndawi panyuma pa ndawi,niwasongangenye sunna(nyendele)sya mtumesi mu mabuku gawo gawawaga ali mkulemba achiwalimuwa, niwatambasulaga pakulongosola yaili yambone pakuilekanganye niyaisokonechele,niwawisile malamusi sikati jawo gakumanyika gakuti akomboleje kumanyilila ya nyendele syetamilichichedi kuti sya mtume ni yankaniyiwa ya mtume, nditu achiwalimu wajigele mabuku ga nyendele sya mtume(saw)kuuma mma buku ga Bukhar ni Msulim ni mabuku gane gachiwalimu wane, niwagasamele mabukuga kusamala kwakwanila sawu yatite mlungu pakujisunga nikujisamala Quran kutyochela ku masanje ga wandu wamasanje, nambo soni ukafili wa wandu wakusatiga mlungu kwangali, nambo soni kundamo syakulunda kapena kupungula malowe ga m'buku ja mlungu pakusaka kwanilisya malowe ga mlungu jwa penani:

(إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ)

(Nditu uwe tutulwisye buku ja Quranji nambo soni uwe tujisamale nikujiwambasya Quranji kwa wandu wakusosa kulunda kapena kupungula indu ine mu bukuji)

Soni pangali kaichila yanti sunna sya mtume (saw)-jelejo wahayu(utenga wakuuma kwa mlungu),mlungu wajisunjile pakujisamala sawu yawatite kasamale buku ja Quran niwajiwichile achiwalimu wakujikulupusya kwa wandu wasokonechele wakusaka kulunda kapena kupungula indu ine, niwandu wakusagopolela mwakulemwechekwa , nakusajichenjela achiwalimu welewa sunna ku ikachindu yakusaipwatikanya najo sunnajo wandu wangelijiganya,waunami niwakanila(makafili), ligongo mlungu wajitesile sunna kuwa jakujigopolela nikutambasula yakusa Quran, nikulongosola ikachindu yanti Quran nijilongosola mwakutambasula mu malamusi gakwe,nambo soni mu sunna mwana malamusi ganti mu Quran mwangali,sawu yajitite kalongosole sunna malamusi gakonjesya mwanache,malamusi gakagawanye ipanje naga mundu awile nalesile ipanje (inandupe anta itupe), malamusi gakulekasya kulombela mwakupwatikanya sikati ja msikana ni mamagwe wanandi kapena wakulungwa (alongo ajawo/chemwali wawo mama wawo) wambali ja baba ni mai (ligongo jemanjajo achakwegwe wawo walumewo) ni malamusi gakulekanganalekangana gagawiche kupitila mu sunna ganti nigakolanjidwa mu Quran jakuchimbichika Mu ine yayaumile kwa maswahaba nambo soni ma taabi'ina niwandu

wawawiche panyuma pawo mu wandu wakudalilika pa isyomo yawo, nikolanga ine mu yawawechete maswahaba nima taabi'ina ni wandu wawiche panyuma pawo mwa wandu wasyome pa yakusa kujichimbichisya sunna nikuchisidwa kwakamulisya masengo malamusi gakusimanikwa mu sunnamo

Mu mabuku ga Bukhar ni Muslim, ngani jajikuuma kwa Abu Huraira-mlungu asangalale nawo -akuti:

لما توفي رسول الله -صلى الله عليه وسلم- وارتد من ارتد من العرب قال أبو بكر الصديق -رضي الله عنه- والله لأقاتلن من فرق بين الصلاة والزكاة، فقال له عمر -رضي الله عنه-: «كيف تقاتلهم وقد قال النبي -صلى الله عليه وسلم-: «أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله فإذا قالوها عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها» فقال أبو بكر الصديق: أليست الزكاة من حقها والله لو منعوني عناقاً كانوا يؤدونها إلى رسول الله -صلى الله عليه وسلم- لقاتلتهم على منعها. فقال عمر -رضي الله عنه-: فما هو إلا أن عرفت أن الله قد شرح صدر أبي بكر للقتال فعرفت أنه الحق،

Pa katema kawajasiche mtume-chanasa ndi mtendele wa mlungu umsimane mtumejo-wandu wane mwa wandu walabu wajimuchile pakuleka kupeleka Zakat jiwaji ali mkupeleka kwa mtume(saw), ni Abubakar Al Swiddiq-mlungu asangalale nawo - watite pakuwecheta: nditu ngumlumbilila mlungu jumo, chinapute ngondo waliose wampaka alekanganye sikati ja lilamusi lya swala ni zakat,Umar-mlungu asangalale nawo niwatite pakwajanga Abubakar -mlungu asangalale nawo-<<chantiuli mkusaka kwaputa ngondo

asilamu kutendaga kuti mtume (saw)wawechete kuti>>:<<lamulidwe ni mlungu kuti napute ngondo wandu wakupopela iswanamu wa gulu jama Quraysh mpaka ali awechete malowe ganti pangali mlungu jwakupopeledwa mwa chakuona nakaweje mlungu jumo(Allah),naga ali awechete malowe gele tawe kuti myanjajo myasi jawo ,ipanje yawo yakuwambasidwa kwaune nakaweje ali atesile chindu chakusisyana ni malowe gawechete ga lailaha illah Allah(pangali mlungu jwaku mpopela mwachakuonadi nakaweje mlungu jumope>> ni ndawi jele Abubakar-mlungu asangalale nawo-wawechete kuti:sano zakat jakukana kupelekajo ngaikukwanila kuwa yakwaputita ngondo?ngumlumbilila mlungu ikawe kuti myanjajo akukana kumba une kambusi kamwana kawaji ali mkupeleka kwa mtume, nditu ngaputite ngondo ligongo lyakunganya kambusiko. Ni Umar-mlungu asangalale nawo watite: katema kele namanyilile kuti mlungu augwile mtima wa Abubakar nikwapa nganisyo syanti apute ngondo niwandu wakana kupeleka zaka ninamanyilile kuti yawawechetagayo yaji yakuonaonape.

Maswahaba -mlungu asangalale nawo osope-wamkuyisye Abubakar juwaji mlongola jwawo panyuma pakuwa mtume (saw) pa nganisyo syakwaputa ngondo wawakanaga kupeleka zakat mpaka wane waujilile nikuyaga malamusi gachisilamu pakupeleka zakat, sano wawakanile

kuti ngapelekagape zakat niwaputile ngondo, ngani jeleji uwele umboni wakuonechela pangani jakuchimbichisya nyendele sya mtume (saw) nikamulichisya masengo malamusi gakusimanikwa mu nyendele sya mtume (saw), umboni wine ni ngani ja ngalamba jekongwe jijawiche kwa Al swiddiq-mlungu asangalale nawo-kujakuusya winji wa ikandu yampaka apate naga mlungo mjawo ajasiche nalesile ipanje, ni Abubakar -mlungu asangalale nawo-wamjanjile kuti: Ngangumanyilila mu malamusi ga mlungu kuti mkwete champaka mpedwe nambo soni pangali chanampikene mtume ali mkuwecheta yakusa ngalamba jekongwe pangani jeleji-ni chinausye wandu naga pana wawapikene kuuma kwa mtume yakusana ngalamba jekongwe kuti mtume wajipeje chilichose mu ipanje yakulechedwa.

Kaneko-Abubakar-mlungu asangalale nawo-wagausisye maswahaba ya ngani jeleji, niwane wawichile ma umboni kuti mtume (saw) wajipeje ngalamba jekongwe ikachindu nsano ni chimo, ni waji Umar-mlungu asangalale nawo-ndawi jiwasyuchile mlongola jwa asilamu, ali mkwasalila achakulungwakulungwa wawaji sawu achimlongola mu ipande yakulekangana lekangana kuti naga asachile gamula pa ngani jilijose akakamulisyeje buku ja mlungu, naga mwele napata lilamusi limpaka akamulisye masengo pagamula ,akamulisyeje sunna (nyendele) sya

mtume-mlungu ampe utendele nikumtendela
chanasa mtumejo-

Pa ndawi jayamsawisye Umar-mlungu
asangalale najo-yakusa lilamusi lya mundu
jwamputile jwa mkongwe jwakwembechela ni
mpaka kwasanga ligongo
lyakuputwako,wagausisye maswahaba -mlungu
asangalale nago gosopego-yakusa lilamusi lya
yele,ni wawichile umboni pameso pakwe
Muhammad bin Musallama ni Mughirat bin
Shu'ubat-mlungu asangalale ni wandu wawiliwa-
wawechete kuti mtume -chanasa cha mlungu ni
utendele wakwe ujale kwa mtumejo-pa ngani sawu
jele wagamwile kuti mundu jwatesile yeleyo
agopole kapolo jwachilume kapena jwachikongwe,
ni Umar-mlungu asangalale nawo- wagamwile ni
yawapikene kwa wandu wawiliwo kuti mtume
wagamwile chanti myo.

Pa ndawi jawasyuchile Uthman Bin Affan-
mlungu asangalale nawo-kuwa mlongola jwa
asilamu, ni yasawisye kumanyilila lilamusi
likuwecheta ulewu wa ndawi jampaka
jwamkongwe alile malilo ga wamkwakwe, ni
Fariia'tu bint Malik bin Sinan alumbu wawo abie
saeed -mlungu asangalale nawo-wajanjile kuti-
mtume walamwile welewo pandawi jiwasiche
wamkwawo kuti atameje mnyumba mwawo
walumewa kuwichila pampaka mlungu atulusye
lilamusi lya nganijo, ni Uthman-mlungu asangalale

nawo- wagamwile pakujigalila yawajanjile mlumbu gwawo saeedju

Amo soni niyawatite kagamule pakamulisya masengu sunna sya mtume (saw)pakupeleka ilagasyo yakusana kumwa mkologo pa ndawi jawamwele mkologo Al Walid Bin U'qubat, nambo soni payasimene Alie-mlungu asangalale nawo yanti - Uthman -mlungu asangalale nawo-akulekasya kuwula nguwo(ja ihram-nguwo jeswela jakusawala achalume ku makkah pakutenda Umrah kapena Hajj) kumala kutendamo Umra-wele watesile niyah ja umrah ni hajj pakamo nikuwecheta kuti: Nganimba ndesile sunna ja mtume (saw)mtando wa yakuwecheta ya mundu jwalijosye Pa ndawi jiwawichile wandu wane umboni niyakuwecheta ya Abubakar ni Umar pameso pa Abdul Allah ibn Abbas yakusa lilamusi lyakuwula yakulekanganya yakuwala ya Umrah ni Hajj, Ibn Abbas watite: isigele panandi kuti liganga(ilagasyo) lyagwile wandu kuuma kumaunde, une nguwecheta kuti : mtume (saw)watite yanti jenumyanja nimkuwecheta kuti : Abubakar ni Umar watite yanti. Naga mundu jwakutindana ni sunna ligongo lyakuya malowe ga Abubakar ni Umar akujogopelwa kuti ilagasyo ikwete kumsimana , nambi ili uli kwa mundu jwakutindana ni sunna ja mtume ligongo lya yakuwecheta ya wane ngawaga Abubakar kapena Umar kapena pakamulisya masengo nganisyo

syawo nikusyembanaga ni sunna? pa ndawi jiwasyembene wandu wane ni Abdul Allah Bin Umar-mlungu asangalale nawo wele ni baba wawo-mu ngani syakusana sunna sine sya mtume(saw),Abdul Allah wasalile wanduwo mwakwausya chiusyo kuti: Ana uwe tulamulidwe yakwakuya Umar kapena kuya Sunna?

Pa ndawi jawawechete mundu kwa Imran bin Huswain-mlungu asangalele nawo welewo ni baba wawo wakwe:mtusalile yakusa Quran kutendaga kuti welewo wasalilaga yakusa sunna, niwapile mtima Imran-mlungu asangalale nawo ni baba wawo wakwe-niwawechete kuti: Nditu sunna jisatambasula malamusi ga buku ja mlungu(Quran),ikawe kuti sunna pangalipo uwe mkanitumanyilila kuti Zuhr jisaswalidwa ma raka mcheche,Maghrib gatatu,Fajr gawili,nkanitukola umanyisi wa malamusi ga Zakat ni malamusi gakulekanganalekangana mu ikachindu yatupikene kutambasula kwakwe kupitila mu sunna. Ngani syakuuma kwa maswahaba syakusa kuchimbichisya sunna nikuchisidwa kwa kamulisya masengo sunna nambo soni kogoya kwajogoisye mlungu yakusakala kwakusisyaana ni sunna, yakuwecheta pa ngani jeleji ipali yejinji mnoppe,mu ine yakwe yayawechededwe pa ngani jeleji niyaikuuma kwa Abdul Allah bin Umar-mlungu asangalale niwawiliwa-pandawi jawawechetaga yakusana hadith ja mtume(saw)-

﴿لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ﴾.

(Mkasimwalekasyaga achikapolo wa mlungu wachikongwe kwaula ku miskiti ja Mlungu)

Wane mwa wanache wakulijiganya wakwe wawechete kuti: Nditu tukulumbila mwa mlungu uwe chitwalekasyeje kwaula ku msikiti myanjajo,niwachapwiche nayo yele Abdul Allah niwawechete mwaukali kuti: Une nguwecheta kuti mtume akuti yanti jenumyanja nimkuti tukumlumbilila mlungu nditu uwe twalekasyeje Katema kawaweni Abdul Allah Bin Al Mughafal Al Muzanii-mlungu asangalale najo- jwali jumo mwa wakulijiganya wa mtume (saw),wane mwa achalongo achimijawo ali mkusomana maganga(nsanga), walekasisye yakusomanayo niwasalile kuti nditu mtume(saw)walekasisye yakusoma nitumaganga twamwana sawu mchenga ligongo lyanti mtumejo watite: nditu tumaganga tweleto nituwa tukamulisidwe masengo pakusakulila inyama kapena kusomela mmagongo jwakwe pangodo nakaweje kuti tukwete kutyosya lino kapena liso. Kaneko niwaweni soni ali mkusoma panyuma pakwalesya nikwasalila hadith ja mtume pakulekasya ndamo syele,ni Abdul Allah watite: nditu ngumlumbilila mlungu une ngasinawechetekasya soni mpaka kalakala ligongo une namtagulile kuti mtume walekasisye ung'asi

wele mmwee nimkujakuwilisya panyuma pakusalilidwa hadith jamtume

Hadithi jikuuma kwa Al Baihaqi nombe wapikene kuuma kwa Ayyub Al Ssikhitiyani jumo jwa mataabi'ina gekulungwakulungwa wawechete kuti: Naga mli kumsalila mundu yakusa nyendele(sunna)sya mtume, jwele nikuwechetaga kuti akatusalila yeleyo(ya sunna), atusalileje ya Quranpe basi, mmanyilile kuti jwele mundujo jwamsokonechele Wawechete soni Al Auzai'-mlungu watendele chanasa Sunna(nyendele)sya mtume (saw)jikusapeleka chigamulo pa ikandu ili mu Quran mu malamusi gakwe kapena kuchiwichila malile chindu chanti Quran nijiwika malile kapena jisawika ni malamusi ganti mu Quran mwangalimo sawu yakuti kawechete mlungu jwatakete mnope:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾

(Soni tumtumichisye mmwe sunna chakulinga chanti mtambasule nikwalongosolela asilamu malamusi gatumisidwe kwa jawomyanjajo kuti nampanjipa mpaka awe wandu waganisya pakamulisya masengo lunda lwawo)

Soni tuwechete kalape malowe gakwe mtume (saw):

«أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ»

<<Soni jenumyanja mmanyilile kuti une mbedwile buku ja Quran nambo soni malamusi gakulandana niga mu buku ja Quran(sunna)>>

Al Baihaq akutusalila yakuwecheta yawapikene kuuma kwa A'mir Al Sha'abi -mlungu watende chanasa osopewa- akuti mwalimu jweleju wawechete kwasalila wandu wane kuti: Nditu jenumyanja timchijonasika pa ndawi jatimchileka kamulichisya masengo nyendele syambone sya mtume(saw):

Al Baihaq akutusalila soni yawapikene kuma kwa Al Auzaa'i-mlungu watendele chanasa osopewo- kuti mwanjawo wawechete kwasalila wane wakulijiganya wawo: Naga ili imsimene yakuwecheta ya mtume(saw),nditu tiwwambale kujigala malowe gane gangawa gagamsimene kuuma kwa mtume(saw)ligongo lyanti mtumejo wawichisyaga utenga wakuuma kwa mlungu jwapenani.

Imaan Al Baihaqi akutusalila yawapikene kwa Imaam jwa mkulungwa Sufian bin Al Tthauri-mlungu watendele chanasa-akuti watite: Nditu majiganyo gosope ga dini gakupitila mu sunna(nyendele)sya mtume (saw) Malik-Mlungu watendele chanasa-watite-: Pangali mundu jwalijose mwetuwe nakaweje kuti yakuwecheta yakwe isakanidwaga nikuusidwa kwa msyenejo ,kupatula ya msyene likabuli ali(yakuwecheta

yakwe yangasosekwa kanidwa nikuusidwa),ni Malik waji ali mkulanjila likabuli lya mtume(saw).

Wawechete soni Abu Hanifa-mlungu watendele chanasa: Naga jiwiche ngani(hadith) jakuuma kwa mtume (saw) une kwangu nikupikanila nikuya yayili mu nganijo(hadith).

Wawechete Shafie'-mlungu watendele chanasa: Ndawi jitinjipwechela ngani (hadith) jambonembone kuuma kwa mtume (saw) nikujileka ngakamulisya masengo,nditu jemanja timmanyilile kuti une ndandite masoka(lunda lutyosile).

Wawechete soni(Shafie')-mlungu watendele chanasa: Naga ndili mbechete malowe kaneko nikuwika hadith ja mtume (saw) niyetindane niyambechete une, yyiputisye mwipupa yambechete uneyo.

Nombe Imaam Ahmad bin Hambal - Mlungu watendele chanasa-wawechete kwa wane mwa wakulijiganya wawo: Mkasimgambaga kunguya pakujigala kalikose kwa une kapena kwakuya Malik kapena kwakuya Shafie',nambo mjigaleje majiganyo kuuma kutwajigele uwe (jajili sunna)

Wawechete soni Imaam Ahmad bin Hambal -mlungu watendele chanasa: Ngusimonga ni wandu wakwete umanyisi wakusana mlundunde wama hadith nimatala gakumanyilila kuti hadithji jambonembone jakuuma kwa mtume (saw) kaneko nikwaulaga kwa Sufian (kujakuwwusya nganisyo

panyuma pakumanyilila kuti pana hadith jamtume (saw), kutenda kuti mlungu akuwecheta kuti:

﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

(Ajogope nikusamala wandu wakusyembanaga ni malamusi ga mtume (saw) kuti mmitima mwawo mukwete kwinjila ukafili kapena kwasimana ilagasyo yakunonopela kuuma kwa mlungu) Watite: ana mkumanyilila ngopolelo sya fitna? Fitna ngopolelo syakwe ni Shirk (kumlandanya mlungu ni ikachindu ine), yele ikusawa ndawi jakukanila malamusi gakuuma kwa mtume (saw), mu mtima mwakwe musasimanikwa ukafili mundu nasajonasikaga.

Ngani akutupela Al Baihaqi wakuti nombe nawo wapikene kwa Mujaahid bin Jabar jumo mwa achakulungwa wa gulu jama taabi'ina ,ali mkuwecheta pagopolela malowe ga mlungu jwakuchimbichika:

﴿فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾

(Naga mtindene pakandu kalikonse pa dini kanga ngawa pa dini,wwujile kwa mlungu ni mtume kuti mkapate chigamulo chakwe) Niwatite:kuwuchisya kwa mlungu igopolela kuwuchisya ku buku jakwe, nikuti kuwuchisya kwa mtume igopolela kuwuchisya ku sunna syakwe (kulola naga chindu chatindenecho lilamusi lipali mu Quran kapena mu Sunna).

Akuwecheta Al Baihaqi kuti wapikene Al zuhrie-mlungu watendele chanasa-ali mkuti: Waliose wawapite mwa chiwalimu wetu waliji ali mkuwecheta kuti mundu kamulisya mnope sunna (nyendele) sya mtume nichindu champaka chumkulupusye mundu ku ilagasyo ya mlungu nikusokonechela pa duniapa. Wawechete Muwaffiqu Deen Ibn Qudaama-mlungu watendele chanasa- mu buku jakwe "Raudhwatu Al Nadhwir": pakutambasula michiga ja malamusi mchisilamu niwatite: Sano mchiga wawili mu malamusi ga dini ja chisilamu; sunna(nyendele)sya mtume (saw)-niyakuwecheta ya mtume(saw)-welewo uwele umboni yaikuonechela pakupitila mu kulepela kuwalepele walabu wa ndawi jakwe kuti awiche ni ikandu yakulandana niyawiche ni mtumejo,yayikulosya kuwecheta kwakwe kwa yakuona kuti jwelejo mtume jwamlungu,nikuti mlungu soni walamulile yakumkuya mtumejo nikogoya payakupweteka yampaka impate jwasyembene ni malamusi gakwe mtume(saw)

Chakulinga chimasile.

wawechete Ibn Kathir-mlungu watendele chanasa sheikhwo -pakusaka kusalichisya nigopolela malowe ga mlungu:

﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

(Asamale nikogopa wandu wakusatindana ni malamusi ga Mtume (saw) kuti mmitima mwawo

mukwete kwinjila ukafili kapena unakunaku kapena kutelechessa mu ikandu ya Bidi'a (yagamba kusema) kapena kwasimana ilagasyo yakuuma kwa mlungu ligongo lyakusisyaana ni malamusi ga mtume (saw) Malamusi ga mtume (saw)- lyalili litala lyakwe,ni nyendele syakwe nimalamusi gakwe, ni yakuwecheta ,masengo ga msilamu jwalijose ikusalinjidwaga ni yakuwecheta niyakutenda ya mtume (saw), yayikamulene ni mtumejo isakundidwaga yayitindene ni mtume isausidwaga kwa jwakamwile nikuwechetajo ningajakupata soni sawabu kwa mlungu nanta ali awechete kanga kutenda nduni masengogo pangalola uchimbichimbi wakwe.

Sawu yayitite kasimichiche mu mabuku ga Bukhar ni Muslim mu yakuwecheta ya mtume (saw) kuti watitre:

«مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»

<<Mundu jumpaka akamule masengo ganti mu malamusi getu ga chisilamu (Quran ni sunna) mwangali malamusi gakulamulila masengo gelego, gele masengogo gakausidwe kwa mwanjawa lisiku lya Qiyama pali pangali kwalipila kulikose>>

Nditu ajogope mundu jwalijose jwakutindana ni malamusi ga mtume (saw) mu ikachindu yakuonechela kapena yangaonechela

﴿أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ﴾

(Pakogopela kwajinjila ukafili mmitima mwawo)

kwapata ukafili mmitima mwawo kapena Nifaq (kulochesya usilamu nikusisaga ukafili) kapena Bidi'a (Kutandisya chikandu mu malamusi ga dini chanti ndawi jamtume nichipagwa)

﴿أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

(Kapena kwasimana chilagasyo chakupweteka)

Pa Dunia kanga pakuwulajidwa kapena chilagasyo chinepe changawaga kuwulajidwa kapena kusunjidwa sawu ku ndende ni mitundu jakulekangana ja ilagasyo impaka apedwe mundu ligongo lyakusyembana nikunyochesya malamusi ga mtume (saw), sawu yakuti kasale imaam Ahmad wakuti wele wapikene kuuma kwa Abdul Razaq nombe nawo Abdul Razaq akuti wapikene Mua'mmar nombe nawo wapikene kwa Himaam bin Munabbah watite kuti: ngani aji watusalile Abu Huraira,wawatite: Mtume jwa mlungu-chasana ni mtendele wamlungu ijaule pa mtumejo:-

«مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهَا جَعَلَ الْفَرَّاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ اللَّائِي يَقَعْنَ فِي النَّارِ يَقَعْنَ فِيهَا وَجَعَلَ يَحْجِزُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ فَيَقْتَحِمْنَ فِيهَا قَالَ فَذَلِكَ مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ أَنَا أَخَذُ بِحِجْزِكُمْ عَنِ النَّارِ هَلُمَّ عَنِ النَّارِ فَتَغْلِبُونِي وَتَقْتَحِمُونَ فِيهَا»

<<Chilandanyo chaune ni jenumyanja wandu ili sawu mundu jwapambile moto waukusawa ukulangusya malo gasungulile motowo, ni tulombo twagulukaguluka(sawu ngumbi)tusawa tukugwila

pamotowo ni mundu jwapambile motowo akusawa ali mkuchinga kuiwambasya ilomboyo kuti ikagwila pamotopo nambo ikusampundaga mundujo nikugwila pamotopo ilomboyo,yele ili sawu une ni jenumyanja ligongo lyanti une nguwwambasya kuti mkajakwinjila kumoto naga mkukuya malamusi gambiche nago kupitila mu nyendele syangu nijenumyanja mkuumbunda une nikamulaga masengo gakutindana ni malamusi gali mu nyendele(sunna)syangu yatiyikamtendekasye kujakwinjila kumoto>>

Achiwalimu wawiliwo wajigele hadith jeleji kutyochela mu hadith jakuuma kwa Abdulrazaaqu.

Nambo soni Al suyutwii -Mlungu watendele chanasa- mu utenga wawo (Buku) jakolanjidwa kuti "makiyi gaku Jannat pakamulichisya masengo Sunnat(nyendele sya mtume-saw) wawalembile kuti: Mmanyilile jenumyanja asilamu-mlungu amtendele chanasa-kuti kwa mundu jwampaka akanile yanti nyendele sya mtume (saw) kutandila yakuwecheta yakwe kapena itendo yakwe naga yosope yakusosekwa kuti ipatikene mu ikandu yaisatendesya nyendele syamtume kuwa syakuona kuti yeleyo nganiuwa umboni mchisilamu, jwele mundujo akusawa akanile mwa Mlungu nambo soni akopweche mu likuga lwa wandu asilamu, nambo soni takasonganyisidwe gulu jimo ni ayuda nambo soni akilisitu kapena magulu ga wandu

wakanile watakasache mlungu kuti jwele mundu amsonganganye imo ni wandu welewo.

Chakulinga chimasile.

Ngani syakusa maswahaba nambo soni ma taabi'ina niwandu wawawiche panyuma pawele wanduwo mwa wandu wakulupichika pa majiganyo gawo pangani jakusa kuchimbichisya nyendele(sunna)sya mtume (saw)nikuchisidwa kwakamulisya masengo malamusi gakupatikana mu sunna sya mtume(saw)nikwateteya wandu yakogoya kwakusyembana nasyo nyendele sya mtume(saw),sipali syejinji kwabasi, ningukulupilila kuti mu ikandu yatukolasile mu ma ayah ,ma hadith(yakuwecheta ya mtume-saw) nambo soni yachiwalimu kutandilaga pa maswahaba nima taabi'ina iwele yakwanila nambo soni yanti mundu jwakusosa yakuona iwele yakwatenda kuwa wakwikutila nayo, nitukumjuga mlungu kuti atutende uwe nasilamu osope kuwa wakamula masengo gakumsangalasya mlungujo nikutuwambasya ku masengo gampaka gawichisye gasabu syakwe, nikuti atujongolele osopewe ku litala lyakwe lyakongoka nditu ambuje mlungu awele wakupikana chiwendo cha mundu jwakujuga nambo soni ali jwakuwandichila kwawandichila achikapolo wakwe.

Mlungu ampe yambone ni utendele kapolo nambo soni mtume jwakwe, mtume jwetu Muhammad (saw), pamo ni wakwiwasa kwakwe,

maswahaba gakwe niwandu wakumkuyaja
jwelejo(saw)paikandu yambone yawawiche nayo
kuuma kwa mlungu

Abdul Aziz Bin Abdul Allah Bin Baaz-Allah
watendele chansa

Index

Kukanganichisidwa pakamulisya masengo itendo ni nyendelo sya mtume muhammad chanasa cha mlungu chimsimane mtumejo, ni ukafili wauli pa mundu jwakanile kamulichisya masengo itendo ni nyendelo [ndamo] sya mtume muhammad-chanasa cha ambuje mlungu chiwe pa mtumejo.	3
kulembedwa kwa bukuji:	3
MALOWE GANDANDA	3
MICHIGA JA MALAMUSI JAJIKUSAWALANJIDWAGA PAKUTAMILIKASYA MALAMUSI MU DINI.....	6
MCHIGA WA NDANDA: BUKU JA MLUNGU JAKUCHIMBICHKA(QURAN).....	6
MCHIGA WAWILI: IKANDU ISIMICHISICHE KUTI ILI MU NYENDELE SYA MTUME(saw), MASWAHABA NI WANDU WAWAWICHE PANYUMA PAWO MU WANDU WASYOME NI WANA CHIKULUPI CHAKWANILA	10